

mat. Hogy csak egy példát említsünk: az alkotmányozó gyűlés, abból kiindulva, hogy minden ember egyenlő és hogy mindenkinek meg kell adni a szabadságot, megtiltja a szakmai szervezkedést, vagyis kiszolgáltatja a munkavállalót a munkaadónak. De elvont, megjelenési formájukban és hatásukban ez eszmék az egész emberiségre vonatkoznak. A humanista eszmeáramlat itt döntő. A szabadság, az egyenlőség, a jogok tárgya az ember. „Az emberiség” érdekében szerzett érdemeikért lesznek Washington, Thomas Paine, Schiller, stb. a francia nemzet díszpolgárai. A széles néprétegek (parasztság, munkásság), a forradalom élén harcolnak, mert a forradalom eszméit az övékének hiszik és úgy érzik, hogy az egész emberiség ügyéért harcolnak.

És csakugyan az eszmék elvont formáikban (nem pedig a konkrét eredményekben megmutatózó lényegükben) az egész emberiség ügyét szolgálják. A szabadság, az egyenlőség, a testvériség az egész emberiség számára értődnek.

Az, ami akkor elvont eszme volt, ma konkrét tartalmat kapott. Akkor az eszmék konkrét tartalma csak egy osztályra vonatkozhatott, amely harcolt elnyomói ellen és uralomra tört. Ma ez eszmék konkrét tartalma az egész emberiségre vonatkozik, mert az elnyomott osztály harca a szabadságért és egyenlőségért jelenti objektíven az egész társadalom harcát a célokért. És ezt azért jelentheti, mert a mai elnyomott osztály az első, mely nem tör osztályuralomra, tehát a szabadságot, az egyenlőséget értheti konkrétan a föld minden egyes emberére.

A polgári forradalom racionalizmusa, mely metafizikus, ma magasabb fokon újra jelentkezik: a tudományos racionalizmusban. A polgári forradalom kora kitermeli azokat az abszolút eszméket, melyek akkor, szembeállítva a feudális eszmékkal, forradalmiak voltak, de a polgárság teljes uralmának megvalósulásakor maradiakká váltak. A mai kor kitermelte azokat a relatív, történelmi fejlődésbe beállított eszméket, melyek nem válhatnak maradiakká — nincs osztály, melynek szüksége lenne ilyen társadalmat megmerevítő, konzerváló eszmékre — mert, az egész társadalom érdekeit szolgálván, a társadalom fejlődésével változnak.

Tehát az, ami a francia forradalom filozófiájában az egész emberiséget érinti, az a mai korban vált konkrété, valóban aktuálissá, megvalósulást követelővé. E konkrétizálódást lehetővé tette az a tény, hogy ma az egész emberiség szabadsága és testvérisége forog kockán. És e küzdelemre a filozófia, a dialektikus materializmus, épp úgy edzi az agyvelőket, tudatosítja a szellemet és kovácsolja a fegyvereket, mint azt a 18. század francia filozófiája a francia forradalom érdekében tette. (Földes Ferenc)

AZ EMBER ÉS A POLGÁR JOGAINAK A NYILATKOZATA

A francia Nemzetgyűlés, az 1776-ból származó amerikai „Függetlenségi nyilatkozat” mintájára és a Bastille lerombolásában csúcspontú népi mozgalom hatása alatt elhatározta, hogy törvényhozói működésének alapelveit ünnepélyes nyilatkozatban szögezi le. Augusztus elején kezdődött a nyilatkozat megszüvegezésének a vitája. Az egész Nemzetgyűlés helyeselte azokat az alapelveket, amiket a felvilágosodás eszméitől áthatott képviselők felvetettek. De az alapelvek nyilvánosságra való hozásának komoly

ellenzéke támadt. A maradi képviselők azzal érveltek, hogy a csöcséiket meggondolatlan cselekedetekre uszítaná az ilyen nyilatkozat. Érdekes és jellemző, hogy ezzel a felfogással elsősorban néhány fiatal arisztokrata képviselő szállott szembe. „A szabadság megátolásának egyetlen igazi eszköze a szabadság meghatározása” — mondta Castellane gróf.

Két héti tartó vita után, amely során az alkotmányozó bizottság által előterjesztet szöveg jelentős változásokon esett keresztül, a Nemzetgyűlés 1789 augusztus 26.-án véglegesen elfogadta a következő nyilatkozatot:

Előjáró

A francia népnek a Nemzetgyűlésbe küldött képviselői, megállapítva azt, hogy az ember jogainak nemismerése, megvetése vagy elfeledése a közösséget sújtó nyomorúságoknak és a kormányok romlottságának egyetlen oka, elhatározták, hogy ünnepélyes nyilatkozatban nyilvánítják ki az ember természetes, elidegeníthetetlen és megszentelt jogait azért, hogy ez a nyilatkozat, a társadalmi test összes tagjainak tudatában szüntelenül jogaikra és hatalmukra emlékeztesse őket azért, hogy úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalom tettei, az összes politikai intézmények céljával való bármikori összevethetőségük folytán, nagyobb tiszteletben tartassanak és azért, hogy a polgároknak ezentul egyszerű és vitathatatlan elveken alapuló panaszai mindig az alkotmány és a köz boldogságának megóvásához vezessenek.

Mindennek következeképpen a Nemzetgyűlés, a Legfelsőbb Lény jelenlétében és oltalma alatt elismeri és kinyilatkoztatja az ember és a polgár következő jogait:

Első cikkely

Az emberek szabadnak és jogokban egyenlőknek születnek és maradnak; a társadalmi megkülönböztetések csak a közjó érdekein alapulhatnak.

II.

Minden politikai összefogásnak az a célja, hogy megvédelmezze az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait; ezek a jogok: a szabadság, a tulajdon, a biztonság és az ellenállás az elnyomatás ellen.

III.

Minden hatalom elvénél és lényegénél fogva a nemzetben van; semmilyen testület vagy egyén nem gyakorolhat olyan tekintélyt, amely nem kimondottan tőle származik.

IV.

A szabadság abban áll, hogy mindent tehetünk, ami másnak nem árt. Tehát az egyes polgárokat természetes jogaik gyakorlásában nem korlátozza más, mint az, hogy azok élvezetét a társadalom minden tagjának számára biztosítani kell.

V.

A törvény jogosult arra, hogy a társadalomra káros cselekedeteket megtiltsa. Amit a törvény nem tilt, azt nem szabad megakadályozni és senkit sem lehet olyasmire kényszeríteni, amit a törvény meg nem parancsol.

VI.

A törvény a közakarat kifejezése; minden polgárnak joga van a törvény megalkotásánál személyesen avagy képviselői által közreműködni. Az akár védelmező, akár büntető törvény, mindenki számára egyenlő kell, hogy legyen. Mivel előtte minden polgár egyenlő, egyenlő mértékben kell őket a méltóságokban, állásokban és közhivatalokban részesíteni képességeik szerint, anélkül, hogy alkalmasságukon s tehetségükön kívül különbséget tennének közöttük.

VII.

Senkit sem lehet vád alá helyezni, letartóztatni és fogságban tartani a törvényesen meghatározott eseteken kívül s az általa leszögezett formák elhanyagolásával. Az, aki önkényes végzéseket kér, hoz, végrehajt vagy végrehajtat, megbüntethető. De minden polgárnak, akit törvény elé idéznek vagy törvényesen letartóztatnak, azonnal engedelmeskednie kell, ellenkező esetben ellenállása bűnössé teszi.

VIII.

A törvénynek csak feltétlenül és nyilvánvalóan szükséges büntetéseket szabad megszabnia és senkit sem lehet megbüntetni, hacsak nem olyan törvény értelmében, amelyet bűnének elkövetése előtt hoztak, s nyilvánosan és törvényesen alkalmaznak.

IX.

Mindenki ártatlannak tekintendő, mindaddig, amíg bűnösnek nem nyilvánították. Ha valaki letartóztatása elengedhetetlenül szükségesnek mutatkozik, a törvénynek szigorúan meg kell torolnia minden a személyének biztosításán túlmenő keménységet.

X.

Senkit sem szabad meggyőződése miatt — akár vallásos jellegűek is legyenek — üldözni; feltéve, ha gyakorlásuk nem zavarja a törvényesen megállapított rendet.

XI.

Gondolatainak és véleményeinek szabad közlése egyike az ember legdrágább jogainak. Minden polgár szabadon nyilváníthatja tehát ezeket szóban, írásban, nyomtatásban; ezzel a szabadsággal való visszaélésért azonban a törvény által megállapított esetekben felelősséggel tartozik.

XII.

Az emberi- és polgárjogok biztosítása szükségessé teszi a közhatalmat. Ezt a hatalmat ennek értelmében mindenki közös hasznára állítják fel és nem azok egyéni előnyére, akikre gyakorlásukat bizzák.

XIII.

A közhatalmak eltartására és a közigazgatás költségeinek fedezésére általános adóra van szükség. Ezt az összes polgárok között kell vagyoniuk mértéke szerint felosztani.

XIV.

A polgároknak jogában áll személyesen vagy megbízottjaik útján megvizsgálni a közkiadások szükségességét, azokat megszavazni, engedélyez

ni, felhasználásukat ellenőrizni, részleteiket, behajtásukat és időtartamukat meghatározni.

XV.

A társadalomnak jogában áll minden közalkalmazottól számadást követelni működése felől.

XVI.

Az olyan társadalomnak, amelynek jogai nincsenek határozottan biztosítva és amelyben a hatalmak elválasztása nincsen végrehajtva, nincsen alkotmánya sem.

XVII.

Mivel a tulajdon elidegeníthetetlen és megszentelt jog, senkit sem lehet megfosztani tőle, hacsak a törvény által megállapított közszükségesség meg nem kívánja és akkor is csak igazságos és előre fizetendő kártalanítás ellenében.

Az Ember és a Polgár jogainak ez a nyilatkozata a modern társadalmi, politikai és gazdasági fejlődés egyik alapvető okmánya. Az enciklopédisták egyetemes felfogása és a 18. század gondolkodóinak nemes közmopolitizmusa tette, hogy a francia Nemzetgyűlés az Ember jogait merete kinyilatkoztatni; ezt az egyetemes igényt igazolta a francia társadalom további fejlődése és a legtöbb európai és Európán-kívüli ország alkotmányos életének a kialakulása. A törvény előtti egyenlőség, az egyenlő teherviselés, az államhatalmak szétválasztása, a személyi-, lelkiismereti- és sajtószabadság elvei a művelt emberiség közkincsévé lettek és többé-kevésbé tökéletesen világszerte megvalósultak. Most, amikor ezeket az elveket újból támadják és fenyegetik, annál is inkább korszerű az 1789-es elvek felelevenítése, mivel tanulmányozásuk mindenkit meggyőzhet arról, hogy az igazi haladás nem mögötülük fekszik, ahogy azt a szolgaság, az új előjogok, a türelmetlenség és az egyenlőtlenesség apostolai hirdetik, hanem éppen rajtuk tul, — következetes megvalósításukban. Aulárd, a francia forradalom politikai történetét tárgyaló kitünő könyvében rámutat arra, hogy a Nyilatkozat „egyenlőség” fogalmát a következőkép kell értelmezni: „Nem igazságos az, hogy az emberek között fennálló természetes egyenlőségeket a társadalom intézményei mesterséges egyenlőtleniségekkel szaporítják”. Csak látszólagos az ellentét e felfogás és a tulajdon kihangsúlyozott védelmezése között, melynek a Nyilatkozat két cikkelyt is szentel. A történelmi haladás érdeke 1789-ben azt kívánta, hogy a hűbéri szolgáltatásokkal és közttségekkel ellentétben a parasztbirtok és az ipár szabad fejlődése biztosíttassék. De csak következetesen végig kell gondolni a Nyilatkozatnak a szabadságról hirdetett felfogását ahhoz, hogy belássuk: a XX. században is korszerű eszméknek: a gazdasági egyenlőségnek és a javak igazságos elosztásának a követelése is bennük foglaltatik.

Az Ember és Polgár jogai nyilatkozatának, a modern emberiség e nemesi levelének eszméi tehát se el nem avultak, se kiegészítésre nem szorulnak. Legfeljebb arról lehet szó, hogy végleges és következetes megvalósításuk most már az egész emberiség sorsdöntő kérdésévé lett.